

Sygn. akt II UK 370/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 września 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jolanta Frańczak (przewodniczący)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Krzysztof Rączka (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku B.B.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w G.

z udziałem „C.” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w G.

o przeniesienie odpowiedzialności za składki na ubezpieczenie społeczne,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 17 września 2020 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...].

z dnia 26 kwietnia 2018 r., sygn. akt III AUa [...],

- 1. oddała skargę kasacyjną;**
- 2. nie obciąża wnioskodawczyni kosztami postępowania kasacyjnego;**
- 3. zasądza od Skarbu Państwa (kasa Sądu Apelacyjnego w [...].) na rzecz adw. S.S. kwotę 3.600 (trzy tysiące sześćset) zł podwyższoną o stawkę podatku VAT tytułem zwrotu kosztów pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu.**

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 26 kwietnia 2018 r., sygn. akt III AUa (...) Sąd Apelacyjny w (...) oddalił apelację odwołującą się B. B. od wyroku Sądu Okręgowego w G. z 24 maja 2017 r., sygn. akt VII U (...), którym Sąd ten oddalił odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. z 21 września 2015 r., którą stwierdzono, że ubezpieczona jako prezes zarządu jest odpowiedzialna za zobowiązania „C.” Sp. z o.o. w G. z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz P. i Fundusz G. powstałych w czasie pełnienia funkcji członka zarządu, tj. za okres od grudnia 2009 r. do grudnia 2010 r., za luty 2011 r., sierpień 2011 r. oraz sierpień 2012 r. oraz kosztów egzekucyjnych i odsetek w łącznej kwocie 1.004.515,48 zł.

W sprawie ustalono, że „C.” spółka z o.o. w G. została wpisana do Krajowego Rejestru Sądowego w dniu 10 maja 2002 r. pod nr KRS (...). Spółka zajmuje się m.in. działalnością włókienniczą oraz produkcją odzieży i wyrobów futrzarskich.

Ubezpieczona jest wpisana w Krajowym Rejestrze Sądowym jako prezes zarządu od 17 października 2002 r. i jest jedynym członkiem zarządu. Prezes zarządu jest uprawniony jednoosobowo do składania oświadczeń woli i występowania w imieniu spółki. Ubezpieczona ponadto posiada 462 udziały o łącznej wartości 46.200 zł z 50.000 zł stanowiących kapitał zakładowy.

W „C.” Sp. z o.o. w G. nie odbywały się formalne zgromadzenia wspólników.

Ubezpieczona nie składała oświadczenia o rezygnacji z pełnienia funkcji członka zarządu, jak również nie została z tego stanowiska odwołana.

„C.” Sp. z o.o. w G. nie posiada majątku ruchomego, nieruchomości ani praw majątkowych, a od 2010 r. nie prowadzi również produkcji.

Prowadzone przez Naczelnika [...] Urzędu Skarbowego w G. postępowania egzekucyjne z wniosku pozwanego przeciwko „C.” Sp. z o.o. w G. zostało postanowieniem z 17 maja 2015 r. umorzone wobec stwierdzenia bezskuteczności egzekucji.

„C.” Sp. z o.o. w G., jako płatnik składek, nie uiszczała należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne oraz na Fundusz P.

i Fundusz G. za okres: od grudnia 2009 r. do grudnia 2010 r., luty 2011 r., sierpień 2011 r. oraz sierpień 2012 r.

W powyższych okresach ubezpieczona nie była chora psychicznie ani upośledzona umysłowo. Nie miała również ograniczonej zdolności do rozpoznania znaczenia jej czynów i pokierowania swoim postępowaniem (co wynika z opinii biegłego lekarza psychiatry).

W trakcie sprawowania funkcji prezesa zarządu ubezpieczona udzielała pełnomocnictw do działania w jej imieniu A. Z. G., M. S. (obecnie R.) oraz C. G.

Ubezpieczona posiadała wiedzę o problemach finansowych „C.” Sp. z o.o. w G..

Decyzją z 21 września 2015 r. organ rentowy stwierdził, że ubezpieczona jako prezes zarządu jest odpowiedzialna za zobowiązania „C.” Sp. z o.o. w G. z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz P. i Fundusz G. za okres: od grudnia 2009 r. do grudnia 2010 r., luty 2011 r., sierpień 2011 r. oraz sierpień 2012 r. oraz kosztów egzekucyjnych i odsetek w łącznej kwocie 1.004.515,48 zł.

Odwołanie od powyższej decyzji wniosła B. B..

Wyrokiem z 24 maja 2017 r., sygn. akt VII U (...) Sąd Okręgowy w G. oddalił odwołanie.

Apelację od powyższego wyroku wniosła odwołująca się, zarzucając mu naruszenie art. 233 § 1 k.p.c.; art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 286 k.p.c. oraz art. 116 § 1 i § 2 Ordynacji podatkowej.

W wyniku rozpoznania apelacji Sąd Apelacyjny w (...) podzielił ustalenia faktyczne i ocenę dowodów dokonaną przez Sąd pierwszej instancji i przyjął je za własne.

Sąd odwoławczy w odniesieniu do zarzutów naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 286 k.p.c. stwierdził, że w opinii z 24 października 2016 r. biegły lekarz-psychiatra uwzględniła sporządzone wcześniej (do sprawy prowadzonej w postępowaniu karnym - z 27 sierpnia 2015 r. i z 24 sierpnia 2016 r.) opinie psychiatryczne, a ponadto biegła psychiatra uwzględniła też zaświadczenia wystawione przez lekarza psychiatrę pod opieką którego ubezpieczona pozostawała. Nadto biegła psychiatra w opinii z 24 października

2016 r. poddała analizie pozostałą dokumentację obrazującą stan psychiczny z okresu objętego sporem, jak również przeprowadziła bezpośrednie badanie psychiatryczne ubezpieczonej z uwzględnieniem bezpośrednio odebranego od ubezpieczonej wywiadu. Powyższe znajduje odzwierciedlenie wprost w treści sporządzonej opinii. W konkluzji biegła psychiatra ustaliła, że ubezpieczona nigdy nie była leczona w warunkach szpitalnych i biegła wyjaśniła, że charakter i nasilenie zmian depresyjnych nie uniemożliwiało ubezpieczonej prowadzenia spraw dotyczących Spółki, co zostało także potwierdzone przez samą ubezpieczoną w jej zeznaniach złożonych 25 lutego 2014 r. Biegła psychiatra ustaliła, że ubezpieczona w okresie, którego dotyczy niniejsze postępowanie nie miała ograniczonej zdolności rozpoznawania znaczenia czynów i pokierowania swym postępowaniem.

Ubezpieczona wniosła zastrzeżenia do powyższej opinii w piśmie z 20 grudnia 2016 r. przedkładając opinię sporządzoną do sprawy prowadzonej przez Prokuraturę Rejonową w G. z 28 października 2016 r. Jednakże w treści powyższego pisma z 20 grudnia 2016 r. do opinii biegłego psychiatry z 24 października 2016 r. nie podniosła jakichkolwiek merytorycznych zarzutów, natomiast wniosła o wezwanie biegłego na rozprawę.

Jak zauważył Sąd drugiej instancji, Sąd Okręgowy zobowiązał ubezpieczoną do złożenia zestawienia konkretnych pytań i zarzutów do opinii biegłego psychiatry w terminie 7 dni. W piśmie z 24 stycznia 2017 r. pełnomocnik ubezpieczonej zawarł pięć pytań do biegłego psychiatry, jednakże sformułowane pytania znalazły już odpowiedź w złożonej przez biegłego opinii z 24 października 2016 r. Biegła lekarz psychiatra sporządziła opinię uzupełniającą 20 marca 2017 r. i wskazała, że zapoznała się z opinią psychiatryczną z 28 października 2016 r., zaś na zadane przez pełnomocnika strony pytania udzieliła już odpowiedzi w sporządzonej uprzednio opinii. Biegła ponownie wyjaśniła, że ubezpieczona nie jest osobą chorą psychicznie ani upośledzoną umysłowo. Stwierdzane u ubezpieczonej zaburzenia adaptacyjne o charakterze depresyjnym mają związek z jej problemami życiowymi wymienionymi w wywiadzie od ubezpieczonej. Biegła ponownie stwierdziła, że ubezpieczona nie miała ograniczonej zdolności rozpoznawania znaczenia czynów i pokierowania swym postępowaniem w czasie, który dotyczy niniejsze postępowanie. Jednocześnie biegła wniosła o niewzywanie jej na rozprawę, gdyż

pozostaje zatrudniona na kontrakcie i w godzinach pracy świadczonej na rzecz NFZ nie może wykonywać innego rodzaju prac. Ponadto biegła zaznaczyła, że pytania wskazane przez pełnomocnika ubezpieczonej są powieleniem tego co zostało już zawarte w opinii i nie wnoszą niczego nowego do sprawy.

Na rozprawie 5 kwietnia 2017 r. Sąd Okręgowy postanowił oddalić wniosek ubezpieczonej o wezwanie biegłego psychiatry na rozprawę i jej przesłuchanie. Ubezpieczona, ani jej pełnomocnik wobec powyższego postanowienia Sądu nie zgłosili zastrzeżenia do protokołu w trybie art. 162 k.p.c. Również na rozprawie 24 maja 2017 r. ubezpieczona, ani jej pełnomocnik procesowy nie zgłosili zastrzeżeń wobec oddalenia wniosku o wezwanie biegłego psychiatrę na rozprawę i przesłuchanie biegłego.

Sąd Apelacyjny wskazał, że strona nie może skutecznie zarzucać w apelacji, jak również w skardze kasacyjnej, uchybienia przez sąd przepisom postępowania, dotyczącego wydania postanowienia oddalającego wnioski o przeprowadzenie dowodów, jeżeli w trybie art. 162 k.p.c. nie zwróciła uwagi sądu na to uchybienie (tak Sąd Najwyższy w wyroku z 29 sierpnia 2013 r., I CSK 713/12, LEX nr 1391108). Tym samym, wobec oddalenia wniosku ubezpieczonej o wezwanie biegłego psychiatry na rozprawę i przesłuchanie biegłego, co do którego to postanowienia nie zgłoszono zastrzeżeń w trybie art. 162 k.p.c., zarzuty zawarte w apelacji, a dotyczące naruszenia art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 286 k.p.c. nie mogły być poddane kontroli instancyjnej.

Sąd Apelacyjny zauważył mimo to, że w postępowaniu przed Sądem Okręgowym ubezpieczona nie podniosła merytorycznych zarzutów wobec treści opinii biegłego psychiatry. Wbrew stanowisku ubezpieczonej opinia biegłego psychiatry nie była lakoniczne lecz zawierała zwięzłe wyjaśnienie tych wszystkich okoliczności, które zostały biegłemu przedstawione w tezie dowodowej. Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z 10 grudnia 1998 r. „pisemna opinia złożona do akt innej sprawy nie ma charakteru dowodu z opinii biegłego, gdyż sąd nie wydał uprzednio postanowienia w przedmiocie dopuszczenia tego dowodu, nie wyznaczył biegłego i nie określił mu przedmiotu i granic, w jakich ma się on wypowiedzieć” (I CKN 922/97, niepublikowany). Traktowanie więc tych opinii, jako opinii w niniejszej sprawie nie miałoby formalnych podstaw. Opinia biegłego w innej sprawie,

w szczególności w sprawie karnej może być wykorzystana jako materiał dowodowy sprawy tylko wtedy, gdy żadna ze stron nie zgłasza do niej zastrzeżeń i nie żąda powtórzenia tego dowodu w toczącym się postępowaniu (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z 14 marca 2013 r., I ACa 537/12). Sąd odwoławczy wskazał, że w niniejszym postępowaniu o przeprowadzenie niezależnego dowodu z opinii biegłego ubezpieczona wносиła i dowód taki został przeprowadzony, co definitywnie pozbawiło opinie w sprawach karnych mocy dowodowej opinii w badanej sprawie cywilnej.

W ocenie Sądu Apelacyjnego skarżąca nie miała racji zarzucając, że Sąd pierwszej instancji dokonał ustaleń faktycznych sprzecznie z treścią zebranych w sprawie dowodów, a w szczególności niewłaściwie ocenił dowód z opinii biegłego psychiatry. Sąd drugiej instancji wskazał, że do naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. dochodzi tylko wówczas, gdy strona apelująca wykaże sądowi pierwszej instancji uchybienie podstawowym regułom służącym ocenie wiarygodności i mocy poszczególnych dowodów tj. regułom logicznego myślenia, zasadzie doświadczenia życiowego i właściwego kojarzenia faktów, co w niniejszej sprawie nie miało miejsca. Sporządzona w sprawie opinia spełniała, w ocenie Sądu odwoławczego, wszystkie wymagania formalne i udzieliła odpowiedzi na postawione w tezie dowodowej postanowienia pytania. Opinia została w sposób dostateczny uzasadniona i oparta na analizie dokumentacji lekarskiej i po bezpośrednim zbadaniu ubezpieczonej. W niniejszej sprawie ubezpieczona w okresie, którego dotyczy okres wskazany w zaskarżonej decyzji z 21 września 2015 r. miała możliwość swobodnego pokierowania swoim postępowaniem i miała świadomość znaczenia swoich czynów. Nie została zatem wyłączona możliwość przypisania ubezpieczonej winy (rozumianej jako nastawienie psychiczne osoby zobowiązanej do określonego postępowania i podejmowania w związku z tym swobodnej decyzji).

Sąd drugiej instancji ocenił, że Sąd Okręgowy prawidłowo ustalił, że niezgłoszenie wniosku o ogłoszenie upadłości nie nastąpiło bez winy ubezpieczonej. O braku winy w niezłożeniu wniosku o ogłoszenie upadłości nie mogą świadczyć okoliczności związane z faktycznym niepełnieniem tej funkcji choćby ze względu na zły stan zdrowia. W świetle przepisów Ordynacji podatkowej okoliczności związane

z faktycznym wykonywaniem lub niewykonywaniem obowiązków członka zarządu nie mają znaczenia. Pełnienie funkcji członka zarządu jest bowiem dobrowolne i wymaga zgody osoby powoływanej na to stanowisko. Członek zarządu może zrezygnować ze swojej funkcji w każdym czasie. Charakter prawny funkcji członka zarządu oznacza nie tylko obowiązek wykonywania czynności zarządzających, lecz również zwiększony zakres odpowiedzialności. Sama okoliczność choroby nawet na tle psychiatrycznym, w żaden sposób nie dowodzi braku zdolności (poczytalności) do ważnego składania oświadczenia woli. W oparciu o zgromadzony materiał dowodowy nie można stwierdzić, aby ubezpieczona była pozbawiona zdolności rozeznania i zdolności przewidywania skutków własnych decyzji i zachowań. Sama choroba psychiczna, niedorozwój umysłowy oraz zaburzenia innego typu, niepoparte prawomocnym orzeczeniem o ubezwłasnowolnieniu, pozostają bez wpływu na zdolność do czynności prawnych i jej zakres (por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z 1 lutego 2018 r., I SA/Po 946/17). Tymczasem w niniejszej sprawie biegły lekarz psychiatra wyjaśnił, że ubezpieczona w okresie objętym sporem miała zachowaną zdolność rozpoznawania znaczenia swych czynów i kierowania swym postępowaniem, co w sposób nie budzący wątpliwości potwierdzało, że ubezpieczona mogła i powinna interesować się kondycją finansową Spółki, której była prezesem zarządu (jednoosobowym członkiem zarządu).

Bezsporne było, że „C.” spółka z o.o. w G. w okresie, kiedy ubezpieczona była prezesem zarządu nie opłaciła należnych składek, których poborcą był pozwany organ rentowy. Bezsporne było też to, że ubezpieczona nie złożyła we właściwym terminie wniosku o ogłoszenie upadłości Spółki.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, ze zgromadzonego materiału dowodowego wynikało, że ubezpieczona sprawami Spółki zajmowała się przy pomocy pełnomocników, którym udzielała stosownych upoważnień. Jednakże powyższe okoliczności również nie wyłączają winy ubezpieczonej, co prawidłowo wyjaśnił już Sąd Okręgowy.

Brak winy członka zarządu w niezgłoszeniu wniosku o ogłoszenie upadłości w rozumieniu art. 116 § 1 pkt 1 lit. b Ordynacji podatkowej, należy rozumieć jako okoliczność o charakterze obiektywnym, która uniemożliwiła członkowi zarządu

wykonywanie działań. Nie każda zatem choroba stanowić będzie o braku winy, ale tylko taka, w wyniku której członek zarządu pozbawiony był możliwości podejmowania decyzji, w tym decyzji o zgłoszeniu wniosku o ogłoszenie upadłości. Sąd drugiej instancji podzielił podgląd Sądu Okręgowego, że mimo bezspornej choroby ubezpieczonej, okoliczność ta nie stanowi o braku winy w niezgłoszeniu wniosku o ogłoszenie upadłości.

W zakresie pozostałych zarzutów zawartych w apelacji, a odnoszących się do naruszenia przepisu art. 116 ustawy Ordynacja podatkowa, Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę, że apelująca powtórzyła twierdzenia, co do których prawidłowo wypowiedział już Sąd pierwszej instancji. Apelująca zarzuciła naruszenie art. 202 § 1 k.s.h. poprzez jego błędną wykładnię i uznanie, że mandat ubezpieczonej jako członka zarządu „C.” Sp. z o.o. nie wygaś z dniem zatwierdzenia sprawozdania finansowego spółki. Odnosząc się do powyższego zarzutu Sąd drugiej instancji uznał, że Sąd Okręgowy prawidłowo poddał analizie zgromadzony materiał dowodowy. W szczególności sama ubezpieczona wskazywała, że po 2003 r. zajmowała się prowadzeniem spraw Spółki, w szczególności udzielała pełnomocnictw innym osobom które zajmowały się kierowaniem sprawami Spółki, podpisywała jako prezes zarządu pisma w imieniu spółki. Ponadto ubezpieczona nadal figurowała jako prezes zarządu w Krajowym Rejestrze Sądowym.

Zgodnie natomiast z przyjętą wykładnią, zakres odpowiedzialności uregulowanej w art. 116 § 2 ustawy Ordynacja podatkowa wyznacza pojęcie „pełnienia obowiązków członka zarządu”. Pojęcie to należy odnosić do kontekstu faktycznego sprawy i nie można go sprowadzać tylko i wyłącznie do aspektów formalnych. W orzecznictwie zwraca się uwagę, że po wygaśnięciu mandatu członka zarządu należy mieć na względzie rzeczywistą zmianę sposobu zarządzania spółką. W sytuacji, gdy osoba dalej prowadzi sprawy spółki jako członek jej zarządu, chociaż jej mandat wygaś na mocy art. 202 § 1 k.s.h., nie może skutecznie powołać się na tę okoliczność. Wykładnia językowa tego pojęcia wskazuje bowiem na aktywne działanie i rzeczywiste realizowanie obowiązków i zadań członka zarządu. Za powiązaniem odpowiedzialności osoby trzeciej za zaległości podatkowe spółki z faktycznym pełnieniem obowiązków członka zarządu przemawia nie tylko językowe brzmienie art. 116 § 2 cyt. ustawy, ale również

wykładnia celowościowa, dzięki której instytucja ta nabiera prakseologicznej spójności. Jeżeli bowiem o odpowiedzialności za zaległości podatkowe spółki decydowałyby wyłącznie względy formalne, wówczas negatywne konsekwencje mogłyby dotyczyć również tych osób, które z przyczyn od siebie niezależnych nie miały w istocie żadnego wpływu na bieg spraw w czasie powstania zaległości (por. wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego: z dnia 14 czerwca 2016 r., I FSK 1896/145; z dnia 4 marca 2015 r., I FSK 241/14; z dnia 13 sierpnia 2013 r., II FSK 2401/11; 11 listopada 2005 r., I FSK 257/05; z dnia 16 września 2011 r., II FSK 561/10; z dnia 22 marca 2013 r., I FSK 862/12; z dnia 16 października 2014 r., I FSK 1575/13; z dnia 12 stycznia 2016 r., II FSK 468/15; z dnia 13 kwietnia 2016 r., II FSK 394/14).

W konkluzji Sąd drugiej instancji wskazał, że organ rentowy wykazał wystąpienie wszystkich okoliczności uzasadniających ponoszenie subsydiarnej odpowiedzialności ubezpieczonej za nieopłacenie należnych składek, zaś ubezpieczona nie udowodniła wystąpienia okoliczności ekskulpujących jej odpowiedzialność.

Powyższy wyrok skargą kasacyjną zaskarżyła w całości odwołująca się. Skarżąca zarzuciła zaskarżonemu wyrokowi:

a. naruszenia przepisów postępowania, mogące mieć istotny wpływ na wynik sprawy, a to:

- art. 477^{14a} k.p.c. w zw. z art. 386 § 4 k.p.c. poprzez zaniechane uchylenia zaskarżonego wyroku Sądu Okręgowego w G. z 24 maja 2017 r., sygn. akt VII U (...) oraz decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w G. z dnia 21 września 2015 r. nr (...), przekazania sprawy Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w G. do ponownego rozpoznania i umorzenia postępowania, podczas gdy decyzja organu rentowego obarczona jest istotnymi, warunkującymi dopuszczalność jej wydania wadami natury administracyjnoprawnej, które prowadzą do nierozpoznania istoty sprawy przed organem rentowym, a których usunięcie nie jest możliwe w postępowaniu sądowym, przy czym dostrzeżenie tychże wad było obowiązkiem sądów obu instancji, a w konsekwencji naruszenie art. 7 Konstytucji RP w zw. z art. 10 Konstytucji RP w zw. z art. 176 ust. 1

Konstytucji RP poprzez naruszenie istoty administracyjno-sądowego postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych;

- art. 232 zd. 2 k.p.c. w zw. z art. 286 *in fine* k.p.c. w zw. z art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. w zw. z art. 241 k.p.c. w zw. z art. 224 § 1 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c. w zw. z art. 162 zd. 2 *in fine* k.p.c. poprzez zaniechanie uzupełnienia postępowania dowodowego o przeprowadzenie dowodu z ustnej opinii uzupełniającej biegłej psychiatry E. W. O. , podczas gdy ubezpieczona przedstawiła przed Sądem pierwszej instancji szereg zastrzeżeń do opinii tegoż biegłego oraz wskazała na wyraźną rozbieżność wniosków opinii biegłego ze sprawy niniejszej i biegłych z postępowania karnego oraz wniosła o wezwanie biegłej na rozprawę, co aktualizowało po stronie Sądu drugiej instancji obowiązek wezwania biegłej na rozprawę, gdyż ubezpieczona nie zgłosiła zastrzeżenia do protokołu bez swojej winy, a nadto zachodziły podstawy do dopuszczenia tego dowodu przez Sąd drugiej instancji z urzędu, co w konsekwencji doprowadziło do niedostatecznego wyjaśnienia sprawy;

b. naruszeniu prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie, a to:

- art. 116 § 1 pkt 1) lit b) *in fine* ustawy z 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 800 ze zm.) w zw. z art. 31 ustawy z 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 1778 ze zm.) poprzez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na odniesieniu do niedostatecznie ustalonego stanu faktycznego;

- art. 202 § 1 k.s.h. w zw. z art. 116 § 2 o.p. poprzez niewłaściwe zastosowanie polegające na odniesieniu do niedostatecznie ustalonego stanu faktycznego.

Skarżąca wniosła o:

- na wypadek uwzględnienia zarzutu wskazanego w pkt 2 lit. a tiret pierwsze *petitum* niniejszej skargi kasacyjnej — uchylenie zaskarżonego wyroku w całości a także poprzedzających go wyroku Sądu Okręgowego w G. z 24 maja 2017 r., sygn. akt VII U (...) oraz decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. z 21 września 2015 r. nr (...) i przekazanie sprawy Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w G. do ponownego rozpoznania i zasądzenie od Zakładu Ubezpieczeń

Spółecznych, Oddział w G. na rzecz ubezpieczonej B. B. kosztów procesu za wszystkie instancje;

- na wypadek uwzględnienia innego zarzutu niż wskazany w pkt 2 lit. a *petitum* niniejszej skargi kasacyjnej - uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w G. do ponownego rozpoznania w zmienionym składzie, pozostawiając temuż sądowi orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego;

- przyjęcie niniejszej skargi kasacyjnej do rozpoznania jako oczywiście uzasadnionej;

- zasądzenie od organu rentowego na rzecz ubezpieczonej kosztów procesu, w tym

kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych;

- wstrzymanie wykonania zaskarżonego wyroku do czasu ukończenia postępowania kasacyjnego;

- dopuszczenie i przeprowadzenie dowodu z dokumentu — opinii psychiatrycznej dot. B. B. z 18 listopada 2017 r. na okoliczność odmienny wniosków biegłego co do oceny stanu zdrowia, aniżeli wynikające z opinii biegłego znajdujących się w aktach niniejszej sprawy, braku podstaw do ustalenia osobistej odpowiedzialności B. B. ze niepłacenie składek ZUS dot. „C.” Sp. z o.o.;

- przyznanie na rzecz adwokata S. S. kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu kasacyjnym, powiększonych o należny podatek VAT i oświadczam, że koszty te nie zostały zapłacone ani w całości ani w części.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o:

- odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania albowiem w sprawie nie występują istotne zagadnienia prawne, zaś podstawą skargi kasacyjnej zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów,

- ewentualnie, oddalenie w całości skargi kasacyjnej z przyczyn wskazanych w uzasadnieniu,

- zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego za postępowanie kasacyjne według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie ma uzasadnionych podstaw.

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej (jej podstaw) i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania (bądź jeżeli taki zarzut okaże się niezasadny).

Nie mógł zostać uwzględniony zarzut naruszenia art. 477^{14a} k.p.c. w zw. z art. 386 § 4 k.p.c. Jak wskazuje się w orzecznictwie Sądu Najwyższego, możliwość przekazania sprawy do rozpoznania organowi rentowemu przez sąd pierwszej instancji została ograniczona tylko do dwóch sytuacji, przewidzianych w art. 467 § 4 k.p.c. oraz art. 477¹⁴ § 4 k.p.c.; poza tym sąd pierwszej instancji obowiązany jest rozstrzygnąć sprawę merytorycznie. Możliwość przekazania sprawy organowi rentowemu przez sąd drugiej instancji w trybie przepisu art. 477^{14a} k.p.c., powinna być także ograniczona do sytuacji wyjątkowych, gdy oprócz przesłanek z art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. wystąpiły takie wady decyzji organu rentowego, że nie było możliwe ich naprawienie w postępowaniu sądowym (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 14 czerwca 2017 r., II UZ 25/17, LEX nr 2333036). W orzecznictwie przyjmuje się, że pod pojęciem „nierozpoznania istoty sporu” kryje się zaniechanie zbadania materialnej podstawy żądania pozwu albo pominięcie merytorycznych zarzutów pozwanego. Oznacza to niewyjaśnienie i pozostawienie poza oceną okoliczności faktycznych, stanowiących przesłanki zastosowania normy prawa materialnego, będącej podstawą roszczenia (zob. wyroki Sądu Najwyższego; z 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999 nr 1, poz. 22; z 9 stycznia 2001 r., I PKN 642/00, OSNAPiUS 2002 nr 17, poz. 409; z 5 lutego 2002 r., I PKN 845/00, OSNP 2004 nr 3, poz. 46; z 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36; z 25 listopada 2003 r., II CK 293/02, LexPolonica nr 405129; z 24 marca 2004 r., I CK 505/03 Monitor Spółdzielczy 2006 nr 6, s. 45 oraz z 16 czerwca 2011 r., I UK 15/11, OSNP 2012 nr 15-16, poz. 199). W wyroku Sądu Najwyższego z 26 stycznia 2011 r., IV CSK 299/10 (LEX nr 784969) wyjaśniono, że pojęcie

„istota sprawy”, o którym mowa w art. 386 § 4 k.p.c., dotyczy jej aspektu materialnoprawnego i zachodzi w sytuacji, gdy sąd nie zbadał podstawy materialnoprawnej dochodzonych roszczeń, jak też skierowanych przeciwko nim zarzutów merytorycznych, tj. nie odniósł się do tego, co jest przedmiotem sprawy uznając, że nie jest to konieczne z uwagi na istnienie przesłanek materialnoprawnych, czy procesowych unicestwiających dochodzone roszczenie.

Wskazać zatem należy, że nierozpoznanie istoty sporu wystąpi wówczas, gdy z materialnoprawnego punktu widzenia dojdzie do rozdzwieku między żądaniem a orzeczeniem (albo, jeśli nie zostaną uwzględnione procesowe przesłanki unicestwiające roszczenie). Jak zauważył Sąd Najwyższy w postanowieniu z 28 czerwca 2016 r., I UZ 11/16 (LEX nr 2093748), w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych model ten ulega modyfikacji. Pojawiają się bowiem dwa dodatkowe czynniki - wniosek wszczynający postępowanie i decyzja organu rentowego (przy założeniu, że odwołanie od decyzji spełnia rolę pozwu). W świetle tych zmiennych należy odczytywać wyjątkowe rozwiązanie przewidziane w art. 477^{14a} k.p.c. W rezultacie, skoro nierozpoznanie istoty sporu przez sąd pierwszej instancji uzasadnia zastosowanie art. 386 § 4 k.p.c., to posłużenie się dalej idącym art. 477^{14a} k.p.c. jest możliwe tylko wówczas, gdy organ rentowy minął się z sednem sporu (postanowienie Sądu Najwyższego z 18 grudnia 2012 r., II UZ 58/12, OSNP 2014 nr 1, poz. 14). Oznacza to, że uchylenie decyzji organu rentowego jest dopuszczalne tylko wówczas, gdy nie doszło do przesądzenia wniosku złożonego przez ubezpieczonego. Dokonując tego rodzaju kwalifikacji należy jednak pamiętać o okolicznościach korygujących. Sąd Najwyższy w powołanym orzeczeniu wskazał m.in. na to, że relacja zachodząca między organem rentowym i wnioskodawcą (przed złożeniem odwołania do sądu) podlega procedurze administracyjnej. Wzorzec ten wyznacza, czy doszło do rozpoznania „istoty wniosku” ubezpieczonego. Sąd nie jest uprawniony do oceny uchybień proceduralnych organu rentowego. W rezultacie działanie z art. 477^{14a} k.p.c. zastrzeżone zostało tylko do wypadków oczywistych, widocznych bez szczegółowej analizy stosowania norm procedury administracyjnej. Ponadto, odczytanie sensu decyzji organu rentowego nie powinno odbywać się w sposób formalistyczny. Z pozycji sądu, do którego trafia odwołanie, ważny jest przedmiot rozstrzygnięcia, a

nie jego dosłowne brzmienie. Chodzi przede wszystkim o to, aby organ rentowy odniósł się do kwestii stanowiącej żądanie, natomiast to, czy oparł decyzję o mniej lub bardziej miarodajny stan faktyczny, jak również czy zastosował właściwą podstawę prawną, nie jest wiodące. Zależność ta podyktowana jest autonomią rozpoznawczą, najpierw organu rentowego, a później sądu. Koherencja decyzji administracyjnej i sądowego przedmiotu sporu nie została oparta na formalizmie procesowym. Ukształtowano ją przedmiotowo. Zgodnie z art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. sąd w razie uwzględnienia odwołania zmienia zaskarżoną decyzję i orzeka o istocie sprawy. Pewne przy tym jest, że projekcję „istoty sprawy” stanowi wniosek ubezpieczonego, z którym powinna korespondować władcza wypowiedź organu rentowego.

W ocenie Sądu Najwyższego w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę, powyższe uwagi należy również odnieść do postępowania z zakresu ubezpieczeń społecznych, które nie zostało wszczęte w wyniku wniosku ubezpieczonego, a tak jak w niniejszej sprawie, przez organ rentowy z urzędu. Również w tym przypadku bowiem postępowanie przed sądem wszczynane jest w wyniku wniesienia odwołania od decyzji organu rentowego, zatem to ta decyzja właśnie określa „istotę sporu” w postępowaniu sądowym. Kluczowe znaczenie ma zatem przedmiot rozstrzygnięcia zawarty w decyzji organu rentowego i to prawidłowość rozstrzygnięcia co do tego przedmiotu kontroluje sąd, nie mając przy tym zasadniczo kompetencji do badania ewentualnych braków formalnych postępowania administracyjnego przed organem rentowym. Zatem sąd badający sprawę z odwołania podmiotu, którego dotyczy zaskarżona decyzja nie jest uprawniony do badania prawidłowości przeprowadzenia postępowania administracyjnego przed organem rentowym. Natomiast „nierozpoznanie istoty sprawy” przez organ rentowy może mieć miejsce wyjątkowo, gdy organ ten nie zbada materialnoprawnej podstawy toczącego się postępowania. Pamiętać przy tym należy, że sąd badający sprawę w wyniku odwołania adresata decyzji organu rentowego nie jest związany ustaleniami faktycznymi tego organu i może, a nawet powinien sam dokonywać ustaleń faktycznych stanowiących podstawę rozstrzygnięcia sprawy.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy, należy zauważyć, że Sądy obu instancji przeprowadziły wyczerpujące postępowanie dowodowe, w tym zasięgnęły wiadomości specjalnych, zwracając się o wydanie opinii przez biegłego i właściwie ustaliły stan faktyczny sprawy. Fakt, że organ rentowy nie przeprowadził wszystkich możliwych dowodów na etapie postępowania administracyjnego nie świadczy wcale o tym, że nie rozpoznał on istoty sprawy, bowiem ewentualne braki postępowania dowodowego przed organem rentowym są możliwe do uzupełnienia na etapie postępowania sądowego. Organ rentowy w niniejszej sprawie rozstrzygnął sprawę merytorycznie, w zakresie objętym prowadzonym przez siebie postępowaniem administracyjnym, biorąc pod uwagę materialnoprawne przesłanki odpowiedzialności określonej w art. 116 Ordynacji podatkowej.

Nie jest również zasadny zarzut naruszenia art. 232 zd. 2 k.p.c. w zw. z art. 286 *in fine* k.p.c. w zw. z art. 278 § 1 k.p.c. w zw. z art. 227 k.p.c. w zw. z art. 241 k.p.c. w zw. z art. 224 § 1 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c. w zw. z art. 162 zd. 2 *in fine* k.p.c. Zarzut ten opiera się wyłącznie na polemice z ustaleniami biegłej, która wydała opinię w niniejszej sprawie oraz Sądów rozpoznających sprawę, które dokonały oceny przydatności dowodowej tej opinii i jej wartości dla rozstrzygnięcia sprawy. Należy podkreślić, że Sądy obu instancji już odnosiły się do kwestii rozbieżności pomiędzy opinią biegłej wydaną w niniejszej sprawie oraz opiniami biegłych wydanymi w sprawach karnych, które przedstawiła skarżąca. Również sama biegła wzięła pod uwagę te opinie przygotowując swoje stanowisko co do stanu zdrowia skarżącej. Zauważyć trzeba, że Sąd Okręgowy przed oddaleniem wniosku o wezwanie biegłej na rozprawę zwrócił się do strony odwołującej się o przygotowanie pytań do biegłej na piśmie. Strona skarżąca jednak nie sformułowała żadnych merytorycznych zastrzeżeń do wydanej opinii, zaś przedstawione pytania do biegłej znalazły odpowiedź w treści opinii uzupełniającej. Wobec faktu, że strona odwołująca się nie potrafiła sformułować żadnych merytorycznych, nie polemicznych zarzutów wobec wydanej opinii, słusznie Sądy uznały, że wniosek o wezwanie biegłej jest bezprzedmiotowy. W ocenie Sądu Najwyższego rozstrzygnięcie w niniejszej sprawie nie nastąpiło przedwcześnie, a Sądy *meriti* wystarczająco ustaliły stan faktyczny sprawy.

Ponadto, strona skarżąca nie wykazała, aby brak złożenia zastrzeżenia do protokołu, o którym mowa w art. 162 zd. 2 k.p.c. nastąpił bez jej winy. Przede wszystkim fakt, że odwołująca się nie uczestniczyła w rozprawie 5 kwietnia 2017 r., jak również nie była na niej reprezentowana przez pełnomocnika ustanowionego w sprawie obciąża odwołującą się. To w interesie stron postępowania leży uczestnictwo w rozprawach zarządzanych w toku postępowania nawet, gdy nie są do stawieniectwa zobowiązani, jeżeli strona nie uczestniczy w rozprawie, ani nie zapewnia sobie zastępstwa procesowego, to musi ponosić konsekwencje swojej nieobecności. Nie jest przekonująca również rzekoma niezdolność skarżącej do samodzielnej obrony i zrozumienia podejmowanych czynności. Należy zauważyć, że odwołująca się występowała w toku postępowania przed sądem, składała określone dokumenty, była również w stanie wyznaczyć pełnomocnika z wyboru, jak również skutecznie wnosić o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu do sporządzenia skargi kasacyjnej. Zatem skarżąca potrafi zadbać o swoje interesy i jest w stanie zrozumieć i podejmować odpowiednie czynności procesowe.

Przechodząc do zarzutów naruszenia prawa materialnego należy wskazać, że w ocenie Sądu Najwyższego, w świetle powyższych ustaleń, nie zasługiwał na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 116 § 1 pkt 1) lit b) *in fine* Ordynacji podatkowej w zw. z art. 31 ustawy systemowej, jak również zarzut naruszenia art. 202 § 1 k.s.h. w zw. z art. 116 § 2 Ordynacji podatkowej. Zarzuty te oparte były wyłącznie o twierdzenia strony skarżącej dotyczące niedostatecznie ustalonego stanu faktycznego sprawy, zaś, jak wskazano powyżej, zdaniem Sądu Najwyższego stan faktyczny niniejszej sprawy został ustalony wyczerpująco. Nie sposób przy tym nie dostrzec, że w istocie formułując zarzuty skargi kasacyjnej strona odwołująca się zmierza do podważenia oceny materiału dowodowego dokonanej przez Sąd drugiej instancji (jak również pierwszej), a to w świetle treści art. 398³ § 3 k.p.c. jest niedopuszczalne.

Sąd Najwyższy nie mógł również przeprowadzić dowodu zawnioskowanego w skardze kasacyjnej z uwagi na zakaz zawarty w art. 398¹³ § 2 k.p.c.

W związku z powyższym orzeczono jak w sentencji, zgodnie z art. 398¹⁴ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy postanowił nie obciążać skarżącej kosztami procesowymi z uwagi na jej sytuację życiową na podstawie art. 102 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c.

w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Zwrot kosztów pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu zasądzono na podstawie § 8 pkt 7 w zw. z § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2016 r., poz. 1714).